

## **Окремі питання щодо розвитку третейської юстиції в Західній Європі у період Середньовіччя.**

Котвяковський Ю.О., ст. викладач кафедри ДПД та українознавства.  
Науковий керівник: д.ю.н., професор Ясинок М.М.

Третейський розгляд є найдавнішою формою вирішення майнових спорів між людьми. За відсутності державної судової системи він є єдиним способом розв'язання конфліктів. Проте з появою держави функція судочинства зосереджується у державних судах.

В епоху середньовіччя у Західній Європі спостерігається посилення ролі королівського судочинства та судів великих феодалів, що діяли у межах феодалної вотчини. Так, О.А. Омельченко зазначає, що з другої половини VII століття у франків на судових зібраннях головує королівські графи, замість місцевих старост. Поступово обмежується і участь простих общинників у судових зібраннях, що раніше було їх обов'язком. Значно зростає також роль вотчинних судів у яких судочинство здійснювалось великими землевласниками. Церковні суди втрачають характерну для них на ранньому етапі роль арбітра натомість отримують компетенцію з розгляду широкого кола справ, зокрема шлюбно-сімейних, цивільних, деяких кримінальних справ, справ служителів церкви. Разом з тим третейський суд не зникає. Зокрема, він стає зручним засобом для феодалів у вирішенні спорів між собою.

У містах, що користувались магдебургським правом підсудність міському суду була привілеєм бюргерів. Судді таких судів обирались з числа авторитетних жителів міста. На це вказують ряд історичних документів, зокрема хартії XII століття, що надають автономні права містам Фландрії, які визнають міста особливими територіями з особливим законом та особливими альдерменськими судами. Середньовічні міста були ремісничими та торгівельними центрами. Переважною формою організації середньовічної торгівлі були ярмарки, що з XII століття починають діяти у містах та при маєтках великих землевласників. Безумовно, у процесі здійснення торгівельних операцій виникали спірні питання, що потребували швидкого та ефективного вирішення. Ю. Борхардт аналізуючи розвиток економічних відносин середньовічної Німеччини, зазначає що розвиток ярмаркової торгівлі призводить до виникнення особливого ярмаркового права поява якого була викликана необхідністю створення єдиних правил для всіх учасників торгівельних операцій. Ці норми були основою для розгляду спорів між учасниками торгівлі особливими ярмарковими судами, які виникають разом з появою ярмарок.

Ярмаркові суди виникали не лише у Німеччині, вони з'являються також в інших європейських країнах, зокрема у Франції та Англії. Це було викликано рядом причин, серед них різноманітність правових поглядів купців з різних місцевостей; складність і різноманітність спорів, які виникали на ґрунті торгівельних операцій; потреба у надзвичайно швидкому вирішенні спорів. Звичайні суди, як правило, не могли забезпечити розгляд справ на належному рівні. Ярмаркові суди тривалий час перебувають під контролем короля та великих землевласників, при маєтках яких діяли ярмарки. Проте з XIV століття до участі і здійсненні судочинства залучаються купці, які поступово витісняють з ярмаркових судів представників державної влади, а самі суди набувають третейських рис.

Розвиток міжнародної торгівлі у період Середньовіччя та небезпеки, які пов'язані з переміщенням товару на значні відстані, стимулюють купців до об'єднання у спільноти, з яких виростає купецька гільдія. Вона створює специфічні норми, у тому числі і порядок вирішення спорів між купцями, який за своїм характером був третейським.

З часом купецька гільдія переростає у стійке утворення з системою звичаїв і норм та механізмами вирішення спірних питань які без формалізму та засновані на принципах арбітрування. Поступово це право купецької гільдії визнається державою. Про що свідчить договір укладений в XI столітті між купецькою гільдією та кастеланом французького міста Омера за яким гільдії дозволялось розглядати справи бюргерів. Особливого поширення у період Середньовіччя третейські суди набувають у Італії, де вони мали підтримку з боку держави та землевласників. В Італії існували особливі консульські суди, що створюються купцями на протипагу становим судам дворянства та духовенства. Досить рано виникає традиція передавати всі спори, які виникають між членами купецької корпорації на розгляд виборних (consules), їх розгляд відбувався у будинку де вирішувались інші справи цієї корпорації.

У житті середньовічного міста крім торгівлі велику роль відігравало ремесло. Необхідність врегулювання виробничих відносин у середовищі ремісників зумовлює виникнення ремісничих об'єднань – цехів або гільдій, а також норм обов'язкових для членів такого об'єднання.

Судова система середньовічного міста далеко не завжди була здатна швидко та ефективно розв'язати спір між членами цеху. Тому спори між членами ремісничих гільдій розглядались спеціальними гільдійськими судами, що діяли на третейських засадах. Це право передбачає регламент ремісничих гільдій Лондона, т. зв. «книга звичаїв», цехові статuti Стокгольма.

Отже, незважаючи на посилення державної судової системи третейські суди залишались ефективним засобом вирішення майнових спорів у випадках коли звернення до державного суду було ускладненим або недоцільним.